

„Vajon s mikor leszön jó Budában lakásom?”

Bornemisza Péternek „jó Husztnak várában” feltett kérdését nem elsősorban abból kiindulva választottam címnek, mintha a budai Várnegyed és az egykori királyi rezidencia urbanisztikai funkcióinak arányváltozásáról vagy visszarendezéséről, esetleg a kormányzati rendeltetésnek kedvező „profitisztításáról” kívánnék szólni. Erről mostanában bőven esik szó. Azt ebben a körben talán fölösleges magyarázni, hogy a régi költő nem ingatlanfejlesztési problémát vetett fel, hanem az elesett egykori főváros légkörére vágyakozott. Kevesebbet hallunk a kérdésről magáról: „Vajon s mikor leszön”, amit a költő „az ő víg kedvében”, abban a hiszemben fogalmazott meg, hogy még megérheti. Tudjuk, tévedett, ez éppen 145 évig tartott.

Itt nagyon személyes dolgokat szeretnék felemlíteni. Amikor az 1958/59-es tanévben megkezdtem művészettörténeti tanulmányaimat, vidéki fiú létemre egy ideig hetente legalább egy fél napot töltöttem a Szépművészeti Múzeumban, ahol a kiállítások anyagát szépen, a Pigler-katalógussal a kezemben, teremről teremre megtanultam. Ma ez már nem lehetséges, és nem az a tragédia, hogy én már valószínűleg nem érem meg a bárhol, bármilyen formában való újranyitást, hanem az, hogy erről minden, most a pályára lépő fiatalembernek is le kell mondania. Hihető befejezési dátum ugyanis nem áll rendelkezésre, viszont annál több bizonytalansági tényező, amiknek gyarapodásához a most általunk művelt kritika is szükségszerűen hozzájárul. És a Szépművészeti Múzeum meg a Közlekedési Múzeum evakuációjával még nem is értünk az Ács Feri-stílusú Estandoknak a végére: ugyanilyen várható a közeljövőben a Néprajzi Múzeumban és a Nemzeti Galériával is. Ez az a pont, ahol az ú.n. „Múzeumliget” tervei érintkeznek a Vár rekonstrukciónak mondott átfunkcionálásával és –építésével. Ideje észrevennünk, hogy legértékesebb nemzeti gyűjteményeink en bloc túsul esnek egy egyre manifesztebb megalomán örültség keresztüleröltetése érdekében!

Sok szó esett és esik még a múzeumok reprezentatív szerepéről, kommunikatív funkcióiról, gazdasági hasznukról, urbanisztikai beágyazódásukról, turisztikai jelentőségükről stb. stb. csak egyről nem: arról, hogy eredetileg a

közművelődés intézményei: egyrészt nevelő küldetésük van, másrészt tudományos műhelyek is. Alapítóiik valamikor civilizatórikus szándékkal hozták létre őket, minden más funkciójuk csak ezek után következik. Pótlék nélküli kiesésük megengedhetetlen. Ilyesmi csak olyanoknak fordulhat meg a fejében, akik eleve lebecsülik a hazai – elsősorban a múzeumok állandó kiállításain található – műtárgyállományt, s csak az ú.n. *blockbuster*-kiállítások húzó neveiben bíznak. Ezeknek a neveknek körülbelül annyi az értéke, mint a bulvársajtó celebjekre vonatkozó elnevezéseknek. Sarlatánok nem érthetik meg azt sem, mit jelent – esetleg csak tudományos „szükségnevükön” ismert – ú.n. kismesterek eredetiben való tanulmányozása, hiszen eleve úgy gondolják, hogy az eredetik tanulmányozása az új média korában felesleges. Az elidegenedés jelenségkörét pontosan leíró Walter Benjaminget félremagyarázva, a látéleletet a recepttel összetévesztve, szem elől tévesztik, hogy a technikai reprodukció is csak annak használható, aki elég sok eredetit látott. Ez a tévedés nem fordulhat elő tanult, a kvalitásra érzékeny művészettörténészekkel, de ilyenek nem igen találhatók a mai múzeumok vezetői között, s nincs is beszélőlásuk a történésekbe.

De valójában nem jár jobban a turista sem: rá – amennyiben a legutolsó ígéreték szerint, megfelelő időben beengedik majd az ex-királyipalotából lett volt Nemzeti Galériába – tulajdonképp egy vadonatúj díszlet tanulmányozása vár. Valószínűleg nem fogja elhinni, hogy mindenestül modern utánérzéssel van dolga, s elalattva természetesen meglévő kvalitásérzékét, itt-ott, egy-egy jobban sikerült részletről akár hajlandó elhinni azt is, hogy eredetivel van dolga. Ennél súlyosabb csapást nem is lehetne mérni az emberek józan kvalitásérzékére! Mindez persze, vissza is üthet: elég az útikönyvekben egy-két utalás a látvány hiteltelenségére, s máris érvényesülni fog a belépődíj és a kapott élmény arányának józan szembesítése. Végül is nagyon nehéz megmagyarázni, hogy Hauszmann dísztereinek („második” – vagy éppen már harmadik barokk?) újsütetű, gyakorlatilag előzmény nélküli rekonstrukciója (harmadik, vagy negyedik barokk?) milyen történeti hitellel bír. Hauszmann épülete még adekvát díszlete lehetett a két világháború közötti idők neobarokk társadalmának és kormányzatának, de hogyan fogadhatnánk azt, ha ezt a

jelzőt a barokk rezidenciát jelképnek véve, a jelenkori berendezkedésre is alkalmaznák? Jobb lenne ezt elkerülni.

Egyébként a (vissza-)barokkizálás megvalósíthatóságát és szakszerűségét illetően nincsenek kételyeim. Már Hauszmann eljárása is a barokk formák taníthatóságán, megtanulásán és utánzásán alapult. Ma ennek az eljárásnak legjobb ismerője, Rostás Péter a Budapesti Történeti Múzeum egyik vezető munkatársa. Ő tisztázta azt is, milyen fontos szerepe volt a kiscelli trinitárius kolostor egykori tulajdonosának, Schmidt Miksának a neobarokk kastélyépítészetben és belsőépítészeti megoldásokban. Sikerének egyik alapja az eredeti bútorok és képzőművészeti alkotások sokszorosítása volt, s ez a módszer – persze, megfelelő kézműipari minőségszinten – ma is követhető. Alkalmazták pl. a Sándor palota berendezésénél, amihez viszonylag kis számú eredetire és sok replikára volt szükség. Ehhez képest a palota díszterei csak számszerűen jelentenek nagyobb feladatot. Schmidt Miksa az 1896-os millenniumi kiállítás idején a magyarországi barokk intériur-művészetet reprezentáló, az Esterházy hercegi család kastélyának élményét másolatokkal felkeltő belső terek megalkotásában és még külföldi bemutatásában is nagy sikereket ért el. A fertődi kastély köztudomásúlag szinte maradéktalanul elveszett belső berendezése pótlásának útját is ezek a replikák – vagy hozzájuk hasonló újak – jelölhetik ki. Ha azonban ez lesz a berendezés rekonstrukciójának útja, tulajdonképpen mi lesz az eredeti, máshol nem látható Budán? És Gödöllő, Esterháza, Buda után a végén ki fog megálljt parancsolni egy kibontakozó új, totálisan anakronisztikus iparágnak?

Szándékosan nem foglalkozom a Magyar Nemzeti Galéria helyének kérdésével. Ha azonban – hangsúlyozom: nem a múzeum eredeti, közművelődési feladatkörének megfelelően, hanem csupán a turisztika által joggal elvárt (és könyörtelenül mindig beárazott) attrakció értelmében – itt turisztikai ipart akarunk üzni, ahhoz okvetlenül szükség van a Nemzeti Galériára (vagy az ott őrzött műalkotások legalább egy részére) is. Van természetesen egy rejtett tartalék is, amelyet a helyzet ismeretében nem szívesen fejtenék ki bővebben. Csak utalni szeretnék a bécsi Burgban található Schatzkammerre. Az államfő rezidenciájának közvetlen környezetében minden további nélkül

elképzeltető lenne a koronázási jelvényeknek olyan, méltóságteljes, szakrális hangsúlyt sem nélkülöző, de művelődéstörténeti kontextust adó kiállítás is, amilyenre számos európai példán kívül épp a bécsi kincstár a legközelebbi példa. Ott az ereklye ereklye marad, az emléktárgy csinos csekélység vagy megindító történeti emlék, a portré jellemet fest vagy kort és mentalitást mutat, a ruha pedig „teszi az embert”.

De hol vagyunk még mindettől?! Legfőbb ideje lenne, hogy a politikusok hagyják végre békén dolgozni az ehhez értő szakembereket, akik még hagyományos udvari szolgálatuk idején hozzászórtak, hogy józan egyensúlyt találjanak tudományuk követelményei és különféle reprezentációs igények kielégítése között. Az újabb építészetnek is vissza kellene térnie a funkcionális alapvetéshez, ajánlatos lenne elmélyednie az elhelyezendő anyagban, s nem csupán a kupolák és a kolonnádok módozataiban.